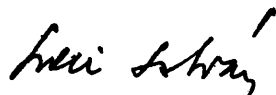

pa az akkor lejegyzett szövegekből, az akkor beszélt és írásba foglalt szerb nyelv szintjén ismerte meg őket. Székács fordításainak autentikusságát tehát a lejegyzés egyidejűsége is támogatja: a régi és a népi együttes hatása, amelyek tudatunkban közismerten rokon értelmű fogalmak.

Korántsem az a szándékunk, hogy e jubiláris alkalomból ragyogóvá csiszoljuk Székács nevét vagy talmi fénnel övezzük művét, amely önmagában csak szerényen világít. Kötelességünk viszont, hogy megtisztítsuk az idő rárakódott porától, s hogy ismét láthatóvá tegyük, amit már elrejt szemünk elől a századok homálya. Így pl. azt is, hogy Székács érdemének tudjuk be a szerb népköltészet organikus beépülését a magyar irodalom szervezetébe, ami jelentősen előmozdította a magyar reformkori népiesség kibontakozását a demokratikus tendenciák jegyében, valamint a Petőfivel és Arannyal csúcsaira feljutó költészetünk kivirágzását. Míg más nemzeti irodalmak életében és fejlődésében a szerb népköltészet szinte mindvégig megmaradt az ízlésdivattal változó átmenetiség vagy a történelmi véletlen esetének, a magyarban szerves részévé vált az irodalmi kibontakozásnak. Székács művére tehát ma is úgy kell tekintenünk, ahogy jó száz esztendővel ezelőtt Gyulai Pál is értékelte: követésre és továbbfejlesztésre érdemes, serkentő példára.

EGY KÖNYV ÜNNEPE*

Egy könyvet ünnepelünk most. Gyönyörű könyvet. Mámorító könyvet. Boldogság-könyvet. Pedig e könyvben mennyi szenvedés és mennyi harc, mennyi gyász és búcsúztatás, mennyi fájdalom! És mennyi szerelem, emberüdvösség, harmat, arany-suhogás, életrejelem, könny, zuhogó vér, zöld varázs, lobogó fekete ragyogás. Egy nép egyszerű, pázsitos életének szitafátyulai párolognak itt, egy önmagát-megvalósítva hullámgyötremlű nép szabadságharcainak történelem-pillanatai szikráznak itt, mint kardvasra csapódó kardok, pajzsvasra csattanó buzogánytüskék, balta-élek. És micsoda modern költészet itt, e verssorokban, az elemi költészet torlódó és habzó dagályapálya, szélsuhogása kalászos fűmezőn, csipkedörgése, sziklákat,

* Elhangzott a Magyar Rádió, az Újvidéki Rádió és a TIT budapesti irodalmi szakosztálya szervezte *Szerb népdalok és hősvégék Székács József fordításában* című könyvbemutató bevezetőjeként a budapesti Kossuth Klubban 1987. február 16-án.

homokot szivattyúzós tengerhab-dübörgése, mennyi tömény fényzivárgás a sűrű és izgatott hajszálcsovességben, a szétbolyhozó cirmos kapillárisokban. Székács József Szerb népdalok és hősrégék című könyvéről beszélek, amit oly mohón és ámuldozva-éhesen olvastam, mint az olvasni megtanult gyerek a masekönyvet, akiben kettős a bűvölet és varázs: az olvasni-tudás gyönyöre, s a fölismert tartalom ígésző gyönyörűsége. Mert ha ezt olvasom e dal-rege könyvben: „Surlik a csalítban, A surlás mutatja”, vagy: „Induljunk alá az arany tér' ölébe”, vagy: „Zöld erdőben mély kút létez hús vizü, Márvány kő van a' hűvös kút mélyiben, a márványon szép ezüsből szép pohár, A pohárban egy darab hó, melly fagyos”, vagy: „Bagoly madár guggolt bükkfa-tőkén, Fenyő ágon guggolt sas fölötte”, vagy: „Ültettél, beszéllek, szárnyas fodormentát És kora basáit”, vagy: „Itt ez udvar páva-udvar És az ablak gyöngyes ablak”, vagy: „A mezőről száll: / egy zöld levelke / Zöld mezőről nem volt az levelke, Fátyol-kendő volt az hattyú színű, Fátyol-kendő bút és bajt teremtő”, vagy: „Mert búcsút vesz tőlünk a szabadság”, vagy: „Szórtak löport czifra fegyverükre És utána mentek Czerni Györgynek”, vagy: „Ha hozatnék tengerről sebei vest és kevernék lágy tapaszt sebedre”, vagy: „A' sárkányt, hogy egyszer eltaláltad jobb ikaromnak csontját törted össze”, vagy: „Rőt kígyóként pisszeg a' Barna” — költőként irigy beszélek és költőként szemem elhomályosul, s föl-fölsikoltok, mint Kazinczy Ferenc hajdanán, mint Kazinczy Ferencben sikoltott föl a költő, ha a mécses-éjszaka vadon-országban igazi verset olvasott. Mitikus szakadék-mélységű és mitikus sors-szépségű verset. Isten-szagút, történelem-szagút, ember-szagút, lét-burjánzás szagút. Nem az én dolgom, hogy e százötven éve született könyv rendkívüli történeti és erkölcsi érdemét és szépségét elemezzem most, boncolgatva múltbeli történelmi, népi és érzelmi tartalmait. Megtette ezt Szeli István és Vujicsics Sztoján e könyvet kísérő nagy tanulmányában. Dolgom az se, hogy Székács József életét és működését ismertessem. De az igen, hogy kimondjam: Székács Józsefben egy nagy költő ihlete, nép-tisztelete, testvérhite és népek-egyetemes erkölcsstudata lángolt szinte öntudatlanul, hisz oly szerényen és egyszerűen, amilyen szerény és egyszerű a falusi papok szolgálata. Emberszolgálata az istenállapotban. S azt is, hogy úgy lett fordítói vers-szava modern, hogy szinte nem is tudta, mert csak a hűséget akarta a fölmutatás szolgálatában. Páfrány, zsurló, zuzmó, bugyogva gözölgő vér, zeller, bazsalikom és kaporvirág, tölgyfacerje-zizegés, zöld levélsuhogás, csillagfény-iszap az ő verse a szabadságharcokban, nászokban, mirtusz-ágakban, emberverejték-

szag és emberi csonttörés szilánk-sikolya, robogó sárga söiényes lónyerítés, sas-nézés, bagoly-pupilla kén-holdja az elnyomás-éjszakájában. Ez a könyv a XIX. század virága. Ó, naiv és tiszta, jóhiszemű XIX. század! Pedig forradalommal, elnyomással, nép-kifosztással, nemzeti gyűlölködéssel, szabadságharccal, keserű jobbágy-kehellyel, úrbérrel, kifosztással, ellenforradalommal megszállásokkal és vérengzésekkel, akasztófákkal össze-egybeszótt, népek tengermozgása, amelyre úgy dobták suhintva hintve az elnyomást, mint izzadt vadakra, toporgó, lüktető vadakra a hálót, a rabság-kötélrácsfüggőnyt. És mégis jó, mert jóhiszemű, jót-akaró XIX. század! Aki azt hitted a XX. század majd mindent megold. A tudományban, a gazdaságban, a nemzet-életekben és nemzet-tudatokban, határtalanul egy lesz a Földgolyó és faj, származás, bőrszín az ember állapota csak, nem elkülönítő tulajdona, s a szegénység letörölve az emberiség-ről, mint a bűdös nehéz verejték. Nem így lett. Az elkülönülések kora is lett a XX. század. Pedig egyre összéb-torlódik az emberiség e Földgolyón. Egyre nagyobb szükségünk van egymásra. Mégis, a szigetekké-szakadások, szigetekké-bomlások emberiség-korszaka, nép-korszaka a miénk. Szabad ezt? Erdemes? Megéri? Izzó sziget-magányok néznek izzó sziget-magányokra jégsziklaszemekkel. Szabad ezt? Erdemes? Megéri? S a szigetek körül és a szigetek közt örvénylő jeges fekete habzás, fehér fortyogás-oszlopok, dühöngő csipkelángok vízből. Elképzelem, hisz nem tudom: hitem őrző arany-bástyái olvashatták e népdal-hősregekönyvet: Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor, Arany János. Hiszen az Arany János-i guzlica-szóban a sárga tücskök, fehér sasok szerbiai éposz-beszéde. Az egymásba-áramlások, egymásban-élések emberi és történelmi szépséget mondja nekem Székács József könyve. Nem egymás mellett, egymással kell élnünk. Egyedül ez méltó az emberértelemhez. Egymást tudva, egymást remélve, föl szabadúltan egymásba-folyamodva. Mert szép a folyam, ahogy zölden hömpölyög. És szép a tenger, ahogy kéken lüktet, mint gigászi folyékony halmozállapotú szív! De legszebb, ahogy hegymagásról, vagy repülőgépről nézed: mikor a folyam óriás zöld legyezővel a tengerbe ömlik, óriás zöld páfránycsipekkel a tengerbe tódul ömölve, zöld erekkel, zöld ágakkal, zöld gyémántpamutvonalakkal, zöld széttollazó vízgerendákkal csúszik bele lassan a messziről néma kék, Isten-könnycseppje víz-düledésbe.

Fehérfi Ferenc